

SELO U SUVREMENOJ HRVATSKOJ: Tri razine života na selu – lokalna, regionalna i globalna

Objavio **Ivica Buljan** - 7. listopada 2022.

Foto: Wikimedia

Piše: **Ivica Buljan**

Ruralne i seoske sredine danas i život u njima u mnogome su se promijenile u odnosu na vrijeme od prije nekoliko desetljeća. Tehnologija i svi moderni aspekti društva prisutni su i na selu, kao i u gradu.

Kada su u pitanju rezultata istraživanja promjena sela i stanovništva u njemu, u zadnja dva desetljeća ona pokazuju da selo "gubi stratešku ulogu u preživljavanju, ono je demografski i ekonomski u uzmaku pred gradom". Postavlja se pitanje: Živi li se "seoski" u selu danas, a javlja se i tvrdnja "današnji seljak nije seljak".

Foto: Wikimedia

Po mišljenju sociologa Šime Pilića modernizacija društva postaje središnje pitanje sociologije razvoja, koja proučava razne komponente razvojne dinamike, dok se promjenama seljačkog društva i moderniziranim stanjem sela i seljaštva nakon razvijene posebne sociologije sela počinje baviti i socijalna ekologija. O razvoju sela i ruralnih krajeva govori se i u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine, s naglaskom da će među prioritetima biti oživljavanje ruralnih područja i unaprjeđenje kvalitete života na ruralnim i obalnim područjima.

Predviđanja i mogućnosti

"Uskladit će se ulaganja u teritorijalni razvoj na regionalnoj i lokalnoj razini, koja će se poticati putem različitih sektorskih programa, uključujući ulaganja u poboljšanje kvalitete osnovnih javnih usluga na ruralnim područjima. Nadogradit će se fizička infrastruktura na ruralnim područjima radi pružanja usluga digitalne tehnologije nove generacije, navodnjavanja, proizvodnje obnovljive energije i povećanja energetske učinkovitosti. Među prioriteti provedbe politike na području oživljavanja ruralnih područja i unaprjeđenju kvalitete života na ruralnim i obalnim područjima je ubrzavanje prijelaza na pametno i zeleno ruralno gospodarstvo; otvaranje većeg broja boljih radnih mjesta na ruralnim područjima; smanjenje siromaštva na ruralnim područjima i razvoj biogospodarstva", stoji u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. Godine

Isto tako naglašava se da će se nastaviti provedbom projekta Slavonija, Baranja i Srijem, koji će se proširiti na cijelu Panonsku Hrvatsku radi povećanja ulaganja u infrastrukturu, ljudski kapital i konkurentnost tog iznimno važnog dijela Hrvatske kako bi stvarni

ekonomski dinamizam tog područja odražavao njegove potencijale i tako stvorio životne uvjete koji će potaknuti iseljene Hrvate na povratak u domovinu. Oslanjajući se na iskustva stečena u provedbi tog projekta, pokrenut će se slične aktivnosti usmjerene na brži razvoj Dalmatinske zagore, Like, Banovine i Gorskog kotara te će se potaknuti razvoj otoka, sjevera Hrvatske i ostalih područja kako bi se omogućio ravnomjeran razvoj Hrvatske.

“Posebna pažnja posvetit će se područjima Banovine koja su teško stradala u potresu 2020. godine. Kroz posebne programe obnove i hitne sanacije javne infrastrukture, privatnih i poslovnih objekata te zgrada javne namjene pružit će se snažna podrška tim krajevima radi što bržeg oporavka te pružanja stanovništvu pogođenog područja uvjeta za kvalitetan život i ostanak”, ističe se u Strategiji.

Tehnologija i približavanje načina života na selu onome u gradu tema su kojom se znanstvenici bave kontinuirano kroz noviju povijest. Znameniti hrvatski sociolog Ivan Cifrić (1946.-1918.), koji se između ostalog bavio i sociologijom sela svojedobno je kazao kako seljani danas zahvaljujući procesu globalizacije istodobno žive na tri razine društvenosti: lokalnoj, nacionalnoj (regionalnoj) i globalnoj.

“Globalizacija djeluje dvojako: na lokalno djeluje destruktivno, a globalno djeluje kao konstruiranje `novog svijeta`, istaknuo je Cifrić dodajući kako je nekada (malo) selo bilo u velikom svijetu, a danas je veliki svijet u selu u kojemu se zbiva proces nestajanja globalno, a istodobno povećana njegova važnost u kontekstu identiteta, zaštite okoliša prirode i poželjnih promjena razvoja.

Modernizacija i kulturna entropija

“Ruralne promjene mogu se pratiti kao promjene ekološkog kompleksa: promjene stanovništva, okoliša, tehnologije i socijalne organizacije. Istodobno se ruralni svijet može promatrati kao svijet zahvaćen modernizacijom, ali i kulturna entropija. Što je u perspektivi ruralni razvoj ako ne nastavak industrijalizacije? Izgubi li ruralni svijet svoj (zemljopisni i kulturni) identitet to bi bio kraj ruralnosti”, navodi Cifrić i dodaje kako je u prošlom stoljeću osnovni pravac fizičke migracije stanovništva bio “put u grad” i prihvaćanje urbanih vrijednosti.

“Na svjetskoj razini raste broj višemilijunskih gradova, ali se povećava i siromaštvo u njima. Otuda izazovno pitanje: je li moguć ili potreban) povratak selu? Povratak nema primarno fizičko značenje nego vrijednosno odnosno može li suvremena civilizacija tendencijski mijenjati sustav vrijednosti liberalnog kapitalizma, a time i globalni smjer razvojnih promjena?”, pita se Cifrić.

Još jedna sociolog starije generacije Milan Župančić u svom radu znanstvenom radu “Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela” istaknuo je kako je u proteklih nekoliko desetljeća hrvatsko selo i poljoprivreda prošli razdoblje izrazite tranzicije.

“Modernizacijski procesi, pod kojima razumijevamo procese deagrarizacije, industrijalizacije, urbanizacije, stubokom su izmijenili glavne značajke seljačkog društva, doveli do njegove integracije u globalne društvene tokove, a istodobno je i globalno društvo transformirano u industrijsko-urbani tip društvene organizacije”, navodi Župančić i dodaje kako su modernizacijski procesi odigrali značajnu ulogu u razbijanju tradicionalnog i autarkičnog sela, rapidnom smanjenju broja seljaštva, jer već 1991. Godine Hrvatska je imala samo 9% seljaštva, i po tom bi indikatoru društvene promjene trebala spadati u razvijene zemlje.

“Istodobno, radikalno je izmijenjena ali i osuvremenjena socijalna struktura sela. S druge strane, nepovoljan položaj seljačke poljoprivrede i ideološke predrasude prema seljaštvu i privatnom vlasništvu uopće, kao i neprimjerena razvojna politika prema selu, doveli su do stagnacije i izrazitog zaostajanja mnogih seoskih regija. To je dovelo do snažne depopulacije a ponegdje i prave socijalne i demografske depresije u znatnom dijelu seoskog prostora. Dosadašnji razvitak marginalizirao je velike dijelove ruralnog prostora, tako da je danas prvorazredni zadatak revitalizirati i reintegrirati taj prostor u normalan život i suvremene tokove hrvatskoga društva”, navodi Župančić.

Slojevitost sela

Proučavajući novinarski ovu temu zaključak je da je istraživačkih i znanstvenih radova o selu u zadnjih trideset godina puno manje i da se tom području ne ukazuje dužna pažnja pa je tako i nadalje najobimnije djelo, koje se bavi selom i svim aspektima njegova stanja i razvoja, “Sociologija sela” Stipe Šuvara, objavljena 1988. godine.

Šuvar je već tada u poglavlju “Društveno -ekonomska slojevitost seoskog stanovništva” istaknuo četiri sloja: sloj “čistih” seljaka, sloj seljaka radnika, odnosno službenika, sloj intelektualaca i ostale slojeve. Šuvar je predvidio da će sloj radnika – službenika, koji nisu vezani za seljačke uvjete egzistencije najvjerojatnije na selu povećavati. – Upravo je njegovo povećanje indikator postupne deagrarizacije cijelog seoskog načina života i postupnog ujednačavanja društvene strukture grda i sela, štoviše njegovog povećanja ukazuje na formiranje budućeg sela bez seljaka. Šuvar također dodaje i jedan nazovimo ga “podsloj” u to vrijeme a to su obrtnici-privrednici, koji uglavnom žive od svog obrta. Da podsjetimo Šuvar, čiji su stavovi o razvoju socijalizma bili nepokolebljivi, nije dakako predvidio razvoj tog sloja i nije mu davao nikakve veće šanse. Međutim na selu taj sloj je i te kako snažan prije svega kroz razvoj OPG-ova i drugih oblika obrtničkog privređivanja poput seoskog turizma, ekološke proizvodnje itd.

Kada su u pitanju perspektive jadranskih otoka sociologinja Jelena Zlatar naglašava da je za održiv razvoju otoka potrebno prvenstveno uspostaviti ravnotežu između razvojnih segmenata ključnih za svaki otok – poljoprivrede, industrije, turizma. Pri tome moraju biti prisutne glavne dimenzije koncepta održivog razvoja: ekološka, ekonomska i društvena, a carrying capacity svakog otoka uzet u obzir. U području poljoprivrede naglasak treba staviti na okrupnjivanje i brendiranje otočkih proizvoda kroz povezanost s turizmom, pri čemu se od proizvodnih grana ističe maslinarstvo. Industrija (primjer tvornice Sardina, Postira na Braču) se pokazala važnom karikom u razvoju otoka zbog zapošljavanja velikog broja stanovnika, kao i zbog izvoza proizvoda.

U turizmu je potrebno pronaći način za iskorištavanje turističkih kapaciteta koji ne prijeti održivosti ili identitetu pojedinih mjesta na otocima (što je često slučaj s masovnim turizmom), razvijajući pritom i nove tipove turizma kao što su ekološki, nautički, sportski ili medicinski turizam. Na kraju, u okviru odnosa Hrvatske u EU, ključno je uspostavljanje i definiranje općih razvojnih ciljeva i planiranje strateških orijentacija otoka kroz konkretne političke strategije i uključivanje svih tipova aktera. Pri tome je nužno i uspostavljanje njihove suradnje; prvo na lokalnoj razini svakog otoka a zatim i šire

Ono što je po svemu sudeći budućnost su Ekosela u Hrvatskoj kao novo lice ruralnog, kako to ističe Nataša Bokan, koja se bavila istraživanjem prvih ekosela u Hrvatskoj.

“Ekosela, kao namjerne, proekološki orijentirane male zajednice, razvijaju se posljednjih desetljeća ponajviše u Zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi. U Hrvatskoj smo istražili prvih pet ekosela, nastalih u posljednjih deset godina. Proveli smo kvalitativno istraživanje, višestruku studiju slučaja u zajednicama Recikliranog imanja Vukomerić, Rovinjskog sela, Ekosela Blatuša te Bračke i Neokulturalne zajednice. Rezultati istraživanja pokazali su da ekosela u Hrvatskoj svojim djelovanjem afirmiraju određene aspekte ruralnosti, i to kroz vrednote postmodernog i postmaterijalističkog svjetonazora, stvarajući time obrasce egalitarnosti, integracije, kohezije i održivosti u društvenim odnosima”, zaključuje Bokan.

O stanju danas u ruralnim područjima sociolog Ivo Nejašmić navodi da je na djelu proces homogenizacije hrvatskog ruralnog prostora u smjeru sve višeg stupnja ostarjelosti stanovništva.

“Ruralna područja nemaju bioreprodukcijske moći za možebitni demografski opravak. Stoga se nameću pitanja: Tko bi trebao biti nositelj njihovog oporavka? Mogu li to biti gradovi koji i sami boluju od depopulacije, denataliteta i demografskog starenja?”, skeptičan je Nejašmić.

—

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije